

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 72 33 221-2, 210 72 33 216, Fax: 210 72 33 217

Website: www.nchr.gr, E-mail: info@nchr.gr

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

**ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΈΚΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ

**ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΣΚΛΗΡΗΣ, ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Η ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Η ΤΙΜΩΡΙΑΣ**

Οκτώβριος 2017

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με το Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα πέντε φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
II. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΈΚΘΕΣΗΣ	4
III. ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΈΚΘΕΣΗΣ	6
Άρθρα 1 και 4.....	6
Άρθρο 2	7
ΠΑΡ. 2: ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΥΠΟ ΚΡΑΤΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΑ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ)	7
ΠΑΡ. 4: ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ Η ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΕ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ.....	9
ΠΑΡ. 4 (Β), (Γ) ΚΑΙ ΠΑΡ. 22: ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ	10
ΠΑΡ. 5: ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗ ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΟ ΣΤΟΥΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΡΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΜΟΝΟ ΥΠΟ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΩΣ ΥΣΤΑΤΟ ΜΕΤΡΟ	12
ΠΑΡ. 6: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΗ ΚΑΙ ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΗ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ	13
ΠΑΡ. 7: ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΙΔΙΩΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ	13
ΠΑΡ. 8: ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	14
Άρθρο 3	15
ΠΑΡ. 10: ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΚΟΥΣΙΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ	15
Άρθρο 11	16
ΠΑΡ. 18: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ	17
Άρθρο 16	19
ΠΑΡ. 25: ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ, ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΑ	19
ΠΑΡ. 28: ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	19

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗΣ ΈΚΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΣΚΛΗΡΗΣ, ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Η ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Η ΤΙΜΩΡΙΑΣ*

I. Εισαγωγή

Το Υπουργείο Εξωτερικών απέστειλε στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΕΔΑ»), με το υπ' αριθ. 43761/05.09.2017 έγγραφο του Διευθυντή της Δ4 Διεύθυνσης, το σχέδιο της έβδομης περιοδικής έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για τη Διεθνή Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (εφεξής «Σύμβαση»), που κυρώθηκε με τον Ν 1782/1988 (ΦΕΚ Α'116). Επί του σχεδίου της Έκθεσης (εφεξής «Έκθεση»), η ΕΕΔΑ εκφέρει τη γνώμη της σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 1, παρ. 6 περ. (ε), του ιδρυτικού της νόμου 2667/1998 (ΦΕΚ Α' 281/18.12.1998) ως ισχύει.

Η αποστολή του ως άνω σχεδίου διενεργείται στο πλαίσιο μίας πάγιας πλέον καλής πρακτικής της Πολιτείας να αποστέλλει στην ΕΕΔΑ - τον Εθνικό Θεσμό για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (NHRI) στην Ελλάδα - για σχολιασμό τα σχέδια Εκθέσεων προς υποβολή σε διεθνή όργανα ελέγχου.

Η ΕΕΔΑ παρακολουθεί άλλωστε διαχρονικά τα ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, διατυπώνοντας απόψεις και συστάσεις προς τα αρμόδια Υπουργεία¹. Έχει, δε, υποβάλει

* Το κείμενο υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στις 6.10.2017

¹ Το ιστορικό της ενασχόλησης της ΕΕΔΑ με το θέμα ξεκινά ήδη από το 2001 : *Ετήσια Έκθεση ΕΕΔΑ 2001*, σελ. 143-156. Βλ. κυρίως, ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις και προτάσεις της ΕΕΔΑ για ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές (2009). Βλ. επίσης, ΕΕΔΑ, [Αξιολόγηση των ευρημάτων διενεργηθείσας αυτοψίας από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τον Συνήγορο του Πολίτη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών της περιοχής του Έβρου](#) (2011), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη "Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις"](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης "Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης"](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας στην Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των ΗΕ σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας](#) (2010), ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ, επί των μέτρων βελτίωσης του σωφρονιστικού συστήματος, της επιβαρυντικής περίπτωσης της τέλεσης αδικημάτων από άτομο με καλυμμένα ή αλλοιωμένα χαρακτηριστικά και επί της διοικητικής απέλασης και κράτησης των αλλοδαπών \(του Σ/Ν του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Μεταρρυθμίσεις στην οργάνωση της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας, στη Θεραπευτική μεταχείριση χρηστών ναρκωτικών ουσιών και άλλες διατάξεις»\)](#) (2009), ΕΕΔΑ, [Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατούμενων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές](#) (2008), ΕΕΔΑ, [Επίσκεψη στα ξενοδοχεία 'Κρυστάλ', 'Ριβολί' και 'Παμύρα', όπου έχουν μεταστεγαστεί πρόσφυγοι του ΨΝΑ \(Δαφνίου\) μετά από τον καταστροφικό σεισμό του 1999 \(11/8/2004 & 20/9/2004\)](#) (2004), ΕΕΔΑ, [Απόφαση για το ζήτημα της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μέσω του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της σχετικής σύμβασης του ΟΗΕ \(2002\)](#) (2004), ΕΕΔΑ, [Επίσκεψη της ΕΕΔΑ στις Φυλακές](#)

σχόλια και επί της προηγούμενης Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή της Σύμβασης από την Ελλάδα².

Προκειμένου να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στο σχολιασμό του παρόντος σχεδίου Έκθεσης, η ΕΕΔΑ κάλεσε τόσο τα μέλη της Ολομέλειάς της όσο και αυτής του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας να αποστείλουν τις παρατηρήσεις τους επί των ζητημάτων που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης. Συμβολές εστάλησαν από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, τη Διεθνή Αμνηστία και το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ). Από τη μελέτη του της Έκθεσης προκύπτουν οι ως κάτω παρατηρήσεις που μπορούν να συμβάλουν στον εμπλουτισμό της, καθώς ανταποκρίνονται στην ανάγκη διαμόρφωσης επίκαιρης και, κατά το δυνατόν, πληρέστερης εικόνας για το περιβάλλον και τις συνθήκες εφαρμογής της Σύμβασης στην Ελλάδα. Με σκοπό να υποβληθούν οι παρούσες παρατηρήσεις στην Πολιτεία σε έγκαιρο χρόνο ώστε να ληφθούν υπόψιν, η ΕΕΔΑ προκρίνει μία συνεκτική παρουσίαση των ζητημάτων που αφορούν την Έκθεση με παραπομπή, για περισσότερα στοιχεία, στις θέσεις της, οι οποίες είναι δημόσιες από τη στιγμή της υιοθέτησής τους από την Ολομέλειά της και διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της: www.nchr.gr.

II. Γενικές Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Έκθεσης

Ως πρώτη γενική παρατήρηση, η ΕΕΔΑ επισημαίνει την καθυστερημένη υποβολής της Έκθεσης σε σχέση με την προβλεπόμενη προθεσμία (2016). Η ΕΕΔΑ διαχρονικά υπογραμμίζει την ανάγκη της έγκαιρης προετοιμασίας και υποβολής των εθνικών Εκθέσεων ενώπιον των διεθνών οργάνων δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό, καλεί την Πολιτεία να επιταχύνει τις διαδικασίες εκπόνησης των εκκρεμών εκθέσεων στο πλαίσιο της παρακολούθησης λοιπών συμβατικών κειμένων (πχ. CEDAW) και αισιοδοξεί ότι οι στο εξής εκθέσεις της χώρας θα ανταποκρίνονται στις χρονικές απαιτήσεις που τίθενται από τα αρμόδια διεθνή όργανα. Είναι πάντως ικανοποιητικό το γεγονός ότι παρά την καθυστερημένη υποβολή, στην Έκθεση περιλαμβάνονται στοιχεία που αφορούν την κατάσταση των δικαιωμάτων και κατά την τρέχουσα περίοδο.

Η Έκθεση περιέχει εκτεταμένη (49 σελίδες) παρουσίαση και αξιολόγηση των ζητημάτων που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης σε ό,τι αφορά την κατάσταση στην Ελλάδα. Εξετάζει, δε, το σύνολο, σχεδόν, των θεμάτων που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Θεμάτων της Επιτροπής του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων.

[Κορδαλλού](#) (2004), ΕΕΔΑ, [Ζητήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε περιπτώσεις φύλαξης ποινικά ακατολόγητων προσώπων σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα](#) (2003), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα](#) (2002), ΕΕΔΑ, [Οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα](#) (2001).

² ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Έκθεσης της Ελλάδας στην Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των ΗΕ σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας](#) (2010). Βλ. και, ΕΕΔΑ, [Απόφαση για το ζήτημα της πρόληψης των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας μέσω του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της σχετικής σύμβασης του ΟΗΕ \(2002\)](#) (2004).

Είναι αξιοσημείωτο ότι σε ορισμένα σημεία της Έκθεσης περιλαμβάνονται παραδοχές περί των κενών που υφίστανται και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει η χώρα μας στην πλήρη προστασία συγκεκριμένων δικαιωμάτων (πχ. παρ. 28 για τα ανεπαρκή σε αριθμό καταστήματα κράτησης, παρ. 36 για την ανάγκη περιορισμού της προσωρινής κράτησης και την περιορισμένη ακόμα επίδραση των εναλλακτικών μέτρων κράτησης, παρ. 218 για τις περιορισμένες θεσμικές δυνατότητες της εισαγγελικής αρχής ως προς την επιτροπεία ανηλίκων). Η παράθεση αυτή, όπου συντελείται, συμβάλει στη διαμόρφωση μίας ισορροπημένης προσέγγισης, η οποία θα ήταν ιδιαίτερα γόνιμη αν χαρακτήριζε το σύνολο του κειμένου. Εν πολλοίς, η Έκθεση χαρακτηρίζεται από παράθεση της νομοθεσίας και των αντίστοιχων δομών που προβλέπονται για την προστασία του κάθε δικαιώματος. Όπως επισημαίνει διαχρονικά η ΕΕΔΑ είναι κρίσιμο οι εθνικές εκθέσεις να μην περιορίζονται σε αυτή την καταγραφή αλλά να προβαίνουν και σε αποτίμηση της αναγκαιότητας, της προσφορότητας και της αποτελεσματικότητας των εκάστοτε ληφθέντων μέτρων. Η ΕΕΔΑ θεωρεί χρήσιμο να επαναλάβει την ανάγκη σαφούς απόδοσης των προβλημάτων που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη, ούτως ώστε να καθίσταται δυνατή τόσο η ακριβής αποτύπωση της πραγματικότητας, όσο και η αναζήτηση λύσεων στις ελλείψεις είτε του πλαισίου προστασίας, είτε των συναρτημένων με αυτό φορέων και δομών που προέκυψαν³. Σκόπιμη θα ήταν, προς το σκοπό αυτό, αναφορά και σε σχετική νομολογία, όπου υπάρχει, προκειμένου να αναδειχθεί με τον πληρέστερο δυνατό τρόπο η ενσωμάτωση της σχετικά προβλεπόμενης κάθε φορά νομοθεσίας στην παρούσα πολιτική, οικονομική και κοινωνική συγκυρία που επικρατεί στη χώρα⁴.

Η παράθεση στατιστικών δεδομένων και εν γένει ποσοτικών στοιχείων στις εθνικές εκθέσεις αποτελεί ένα πάγιο σημείο αιχμής στις διαδικασίες αξιολόγησης της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στην παρούσα έκθεση έχει γίνει προσπάθεια να περιληφθούν τέτοια δεδομένα, η διασφάλιση όμως συνεκτικών συστημάτων συλλογής των αναγκαίων στοιχείων στα υπό κρίση θέματα αποτελεί μία διαρκή πρόκληση για την Πολιτεία. Είναι ενδιαφέρον ότι και η ίδια η Έκθεση αναγνωρίζει τις σχετικές προκλήσεις (πχ. παρ. 73 για τα περί την ενδοοικογενειακή βία στοιχεία).

Σχολιάζεται θετικά, τέλος, η έστω και συνοπτική περιγραφή της διαδικασίας που ακολουθήθηκε για τη σύνταξη της Έκθεσης με τη συνδρομή τόσο των αρμοδίων Υπουργείων, όσο και της ΕΕΔΑ. Στο εισαγωγικό της τμήμα (παρ. 2) η Έκθεση αναφέρεται στην ΕΕΔΑ με τη μνεία ότι σε αυτή συμμετέχουν έξι μεγάλες ΜΚΟ. Θα ήταν ορθότερο η μνεία αυτή να συμπληρωθεί σύμφωνα με τη

³ Αντίστοιχες συστάσεις έχει διατυπώσει και στο παρελθόν, στα πλαίσια προηγούμενων ελληνικών εκθέσεων ενώπιον διεθνών οργάνων παρακολούθησης της εφαρμογής συμβατικών υποχρεώσεων της Χώρας την προσοχή της ελληνικής πλευράς.

⁴ Βλ. UN, International Human Rights Instruments, *Compilation of guidelines on the form and content of reports to be submitted by States-parties to the international human rights treaties*, HRI/GEN/2/Rev.6, 3 June 2009, σελ. 7-8, 12, όπου συστήνεται στα κράτη-μέλη να περιγράφουν όχι μόνο τη *de jure* κατάσταση σε επίπεδο εφαρμογής των διατάξεων του Συμφώνου, αλλά και τη *de facto* αποτύπωσή τους στην πραγματικότητα.

γενική περιγραφή του συνόλου των φορέων της Ολομέλειά της ΕΕΔΑ. Σε προηγούμενη έκθεσή της⁵, η ΕΕΔΑ είχε επισημάνει ότι η αποτελεσματικότητα της συμβολής της στο σχολιασμό των εθνικών εκθέσεων οφείλεται στην ανταλλαγή απόψεων και την ενεργή συμμετοχή 35 διαφορετικών φορέων: εκπροσώπων της διοίκησης, ανεξάρτητων αρχών, φορέων της κοινωνίας των πολιτών, εκπροσώπων κομμάτων, συνδικαλιστών, ειδικών επιστημόνων κλ (βλ. περιγραφή της ΕΕΔΑ στη σελ. 1 του παρόντος, υποσέλιδο).

III. Ειδικές Παρατηρήσεις επί του σχεδίου Έκθεσης

Με αναφορά στις σχετικές παραγράφους/άρθρα του καταλόγου θεμάτων της Επιτροπής του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων (CAT, List of issues prior to submission of the seventh periodic report of Greece due in 2016, CAT/C/GRC/QPR/7) και κατά τα πρότυπα που ακολουθεί και η Έκθεση του Κράτους, η ΕΕΔΑ παρατηρεί συγκεκριμένα τα ακόλουθα:

Άρθρα 1 και 4

Η απουσία συμβατότητας του ορισμού των βασανιστηρίων στην Ελληνική έννομη τάξη με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τις απορρέουσες από αυτό συμβατικές υποχρεώσεις της χώρας αποτελεί ένα ζήτημα που έχει τύχει μεγάλης προσοχής από σειρά διεθνών οργάνων⁶ και λοιπών φορέων⁷. Κατά τα οριζόμενα στο Άρθρο 137 Α παρ. 2 ΠΚ, «*Βασανιστήρια συνιστούν, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και κάθε παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάμψουν τη βούληση του θύματος*». Προβλέποντας ως προϋπόθεση τη «μεθοδευμένη» πρόκληση των ως άνω καταστάσεων, ο ελληνικός κανόνας δικαίου ορίζει στενότερα από το άρθρο 1 παρ. 1 της Σύμβασης την έννοια των βασανιστηρίων και κατά τούτο πρέπει όντως να αναθεωρηθεί⁸.

⁵ ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Δεύτερης Περιοδικής Έκθεσης της Ελληνικής Δημοκρατίας για το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα](#) (5.12.2013).

⁶ CAT, [Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Greece](#) (Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ επί της πέμπτης και έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας), CAT/C/GRC/CO/5-6, 27.6.2012, παρ. 9, ΕΔΔΑ, [Zontul κατά Ελλάδος](#), προσφυγή αριθ. 12294/07, 17.1.2012, CPT, [GREECE REPORT 2015 to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment](#), σελ. 6, [Letter of CoE Commissioner for Human Rights](#), 18.4.2017 και [Response of Greek government](#), 28.4.2017.

⁷ Amnesty International, [Greece: Briefing to Committee Against Torture](#), October 2011, N. Sitaropoulos, [The incompatibility of the definition of torture in Greece with International Law](#), Verfblog, 19.01.2017 και N. Sitaropoulos, [Ill treatment of migrants in Greek Law Enforcement – Are the Strasbourg Court Judgments the Tip of the Iceberg?](#), 1.3.2017.

⁸ Βλ. επίσης και την ανάγκη διάκρισης από το νόμο μεταξύ των πράξεων βασανιστηρίων από όργανα του Κράτους και των πράξεων βίας από πρόσωπα που δεν ασκούν δημόσια εξουσία, όπως επισημαίνεται από την Επιτροπή του ΟΗΕ : «The State party should incorporate in its criminal law a definition of torture that is in strict conformity with and covers all the elements contained in article 1 of the Convention. Such a definition would meet the need for clarity and

Η ΕΕΔΑ κρίνει εύλογο το γεγονός ότι η Έκθεση της χώρας αναφέρεται στη διαδικασία που έχει δρομολογηθεί προς την κατεύθυνση αυτή. Θα ήταν όμως αναγκαίο να γίνει αναφορά στον εκτιμώμενο χρόνο ολοκλήρωσης των εργασιών της αρμόδιας νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, δεδομένου ότι πρόκειται για μία χρονίζουσα παράλειψη που θα έπρεπε να έχει ήδη αντιμετωπιστεί.

Άρθρο 2

ΠΑΡ. 2: ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΥΠΟ ΚΡΑΤΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΑ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ)

Η ΕΕΔΑ σημειώνει τις παρατηρήσεις του Κράτους στην υπό εξέταση Έκθεση ως προς τις θεμελιώδεις θεσμικές/νομικές εγγυήσεις των υπό κράτηση προσώπων συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και προσφύγων, δεν μπορεί όμως να παραβλέψει τις αναφορές περί περιστάσεων που δεν είναι συμβατές με τα όσα ορίζει στο σημείο αυτό η Σύμβαση και οι οποίες θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψιν από την Πολιτεία.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Έκθεσή της για την Ελλάδα του 2015 παρουσιάστηκε ως ιδιαίτερα ανήσυχη για τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομία μεταχειρίζεται τα υπό κράτηση πρόσωπα, κρίνοντας ότι με βάση τις διαπιστώσεις της είναι αναγκαία η αναθεώρηση της λειτουργίας της ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα ώστε να διασφαλίζεται ότι κάθε πρόσωπο, ιδίως δε οι αλλοδαποί, χαίρουν των νομικών εγγυήσεων κατά την εξέτασή, σύλληψη και κράτησή τους⁹.

Σε ό,τι δε αφορά ειδικά τους πολίτες τρίτων χωρών, είναι επίσης ενδεικτικό ότι, το έτος 2016, σύμφωνα με τα ευρήματα του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες, κρατούνταν σε αστυνομικά τμήματα για παρατεταμένη κράτηση υπήκοοι τρίτων χωρών (βλ. ιδίως Κολωνός, Άγιος Παντελεήμονας, Ομόνοια, Κυψέλη και Δραπετσώνα). Ορισμένοι μάλιστα κρατούμενοι παρέμεναν εκεί για περίοδο έως και τριών μηνών υπό ανεπαρκείς συνθήκες κράτησης¹⁰.

Στο διάστημα που ενδιαφέρει την Έκθεση, η ΕΕΔΑ έχει, μεταξύ άλλων, εξετάσει αναλυτικά τα ζητήματα που αφορούν τα δικαιώματα σε μετάφραση και διερμηνεία καθώς και το δικαίωμα σε ενημέρωση κατά την ποινική διαδικασία. Η Έκθεση αναφέρεται σε αυτά πολύ συνοπτικά,

predictability in criminal law, as well as the need under the Convention to draw a distinction between acts of torture committed by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official and any other person acting in an official capacity, and acts of violence committed by non-State actors » (CAT, [Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Greece](#) (Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων του ΟΗΕ επί της πέμπτης και έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας), *op. cit.*, παρ. 9).

⁹ CPT, [GREECE REPORT 2015](#) to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *op. cit.*, σελ. 12.

¹⁰ European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, Police stations and special detention facilities, σελ. 130.

παραγνωρίζοντας τα κενά που παρατηρούνται στην πράξη, όπως τα έχει εντοπίσει η ΕΕΔΑ σε σχετική της έκθεση (πχ. ποιότητα της παρεχόμενης μετάφρασης και διερμηνείας)¹¹.

Στο ίδιο πνεύμα, η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαίο να δοθεί περισσότερη προσοχή στο ζήτημα της νομικής βοήθειας, υπό το φως και πρόσφατων παρατηρήσεων της ως προς την ανάγκη αναθεώρησης των προϋποθέσεων που προβλέπει ο νόμος για την πρόσβαση σε αυτήν¹². Στις παρατηρήσεις της επί σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη «Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Φυσικά Πρόσωπα» που ετέθη σε δημόσια διαβούλευση από την 28η Ιουνίου 2016 έως 5η Ιουλίου 2016, η ΕΕΔΑ είχε αποτιμήσει θετικά την πρωτοβουλία της Πολιτείας στο μέτρο που επιχειρούσε να συμβάλει στη διεύρυνση, εξορθολογισμό και εκσυγχρονισμό του προβληματικού και αποσπασματικά ρυθμιζόμενου, έως σήμερα, θεσμού της παροχής νομικής βοήθειας. Είχε βέβαια επισημάνει ότι το δημοσιευθέν για διαβούλευση σχέδιο νόμου έχρηζε σημαντικών βελτιώσεων προκειμένου να καταστεί το κατάλληλο εργαλείο για την εξυπηρέτηση του σκοπού ενός τέτοιου νομοθετήματος, ήτοι την παροχή εξειδικευμένης και αξιόπιστης νομικής βοήθειας σε κάθε πρόσωπο, χωρίς διάκριση, που βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια και που, λόγω της ευαλωτότητάς του σε κοινωνικό αποκλεισμό ή/και λόγω της οικονομικής του κατάστασης, βρίσκεται σε αδυναμία πρόσβασης στην αναγκαία νομική συνδρομή για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ή/και των εννόμων συμφερόντων του.

Ο θεσμός της νομικής βοήθειας είναι επείγον να ρυθμιστεί ορθολογικά ώστε να εξασφαλίζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη αποτελεσματικά, με έμφαση ιδίως στην θεραπεία ενός παγίου προβλήματος, αυτό του εύρους των δικαιούχων. Λόγω της οξείας οικονομικής κρίσης, τα εισοδηματικά κριτήρια για τον ορισμό του πολίτη χαμηλού εισοδήματος πρέπει να είναι προσαρμοσμένα ώστε να δικαιούνται νομική βοήθεια πολλά πρόσωπα τα οποία πράγματι αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις ιδιαίτερα κοστοβόρες και χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες. Το δικαίωμα σε νομική συνδρομή πρέπει εξάλλου να διασφαλίζεται και για την ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα προσώπων, αυτής των αιτούντων διεθνούς προστασίας, οι οποίοι κατά τεκμήριο δεν διαθέτουν τα αναγκαία προς τούτο οικονομικά μέσα. Το ίδιο ισχύει και για τους Ρομά. Μάλιστα, η ΕΕΔΑ στο πλαίσιο της παρακολούθησης της προστασίας στην Ελλάδα των δικαιωμάτων των Ρομά έχει με ανησυχία διαπιστώσει ότι για την συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα η πρόσβαση στη νομική συνδρομή καθίσταται συχνά αδύνατη δεδομένης της παντελούς έλλειψης εγγραφών στα δημοτολόγια ενός σημαντικού αριθμού Ρομά στην Ελλάδα¹³.

¹¹ ΕΕΔΑ, [Φάκελος ΕΕΔΑ: Το Δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών](#) (23.11.2015).

¹² ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την «Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Φυσικά Πρόσωπα»](#) (Ιούλιος 2016).

¹³ Μάλιστα, στις περιπτώσεις αυτές παρατηρείται ένα φαινόμενο φαύλου κύκλου, καθώς για την εγγραφή στο δημοτολόγιο ο ενδιαφερόμενος καλείται να προκαλέσει δικαστική διαδικασία χωρίς να μπορεί γι αυτήν να τύχει νομικής συνδρομής (βλ. για τα θέματα Ρομά τα προσωρινά συμπεράσματα από τη λειτουργία του προγράμματος JUSTROM του

Τέλος, η Έκθεση προβαίνει σε αναφορά (παρ. 11-15) και στην κατάσταση στα hotspots για τα οποία η ΕΕΔΑ έχει εκδώσει ειδική έκθεση μετά από σειρά επισκέψεων που πραγματοποίησε σε έξι κέντρα φιλοξενίας στην Ελλάδα (Ελληνικό στις 2.6.2016 από κοινού με το Συνήγορο του Πολίτη, σε Ελαιώνα, Ελληνικό, Σχιστό και Σκαραμαγκά 14-15.7.2016, και στην Κω στις 13.8.2016). Κρίνεται σκόπιμο τα συμπεράσματα της έκθεσης αυτής, συμπεριλαμβανομένων των ανησυχιών που εξέφρασε η ΕΕΔΑ, να ληφθούν υπόψη στην Έκθεση της Ελλάδας¹⁴.

ΠΑΡ. 4: ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ Η ΚΑΚΟΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΕ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ

Τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο καταγγέλλονται περιστατικά κακομεταχείρισης σε κέντρα κράτησης μεταναστών και αστυνομικά τμήματα καθώς και υπερβολικής χρήσης βίας στην Ελλάδα¹⁵. Οι καταγγελίες στηρίζονται, εν πολλοίς, σε μια πραγματική ένταση της βίας εκ μέρους των αστυνομικών οργάνων, όπως καταδεικνύει και το πλέον πρόσφατο και ευρύτατα διαδεδομένο παράδειγμα των γεγονότων στη Μόρια Λέσβου¹⁶. Ορισμένες εξ αυτών των καταγγελιών αφορούν μάλιστα μία ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα, αυτή των ασυνόδευτων ανηλίκων¹⁷, που μπορεί να κρατούνται και για διάρκεια μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη από το νόμο. Θα ήταν επομένως χρήσιμο η Έκθεση να αναφέρεται και στη διάσταση αυτή.

συμβουλίου της Ευρώπης: μεταξύ άλλων, JustRom, *Factsheets and Summaries of Cases on Gender and Discrimination*, February-May 2017, σελ. 9 επ.).

¹⁴ ΕΕΔΑ, *Έκθεση ΕΕΔΑ: Οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων* (Δεκέμβριος 2016). Βλ. και European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 104-106 (2.2. Conditions on the Eastern Aegean islands) και σελ. 67-73 (D. Guarantees for vulnerable groups; 1. Identification).

¹⁵ CPT, *GREECE REPORT 2015 to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, *op. cit.*, σελ. 15, *Letter of CoE Commissioner for Human Rights*, 18.4.2017 Letter, dated 15 May 2017, from: *Mr N. Toskas, Alternate Minister of Interior and of Administrative Reconstruction of Greece to Mr. Nils Muiznieks, Coe Commissioner for Human Rights*, Διεθνής Αμνηστία, *Ετήσια Έκθεση 2015*, σελ. 169: « Allegations of torture and other ill-treatment of individuals, including refugees and migrants in immigration detention or during push-back operations, persisted. In September, lawyers reported that nine individuals, some of them children, were ill-treated by police officers belonging to the DELTA special police unit following their arrest in the neighbourhood of Exarcheia in Athens. A criminal investigation was initiated by the Internal Affairs Directorate of the Police. In April, the Athens Mixed Jury Court convicted two police officers of the torture in May 2007 of Christos Chronopoulos, who had a mental health disability. The Court handed down sentences of eight years' imprisonment to each officer; the sentences were suspended on appeal. EXCESSIVE USE OF FORCE Allegations of excessive use of force by police continued. In August, more than 2,000 refugees and migrants were locked in inhuman conditions in the local sports stadium on Kos. Reports emerged of police being unable to manage the crowd and dispersing them by spraying them with fire extinguishers. On several occasions between August and October, riot police on Lesbos reportedly used tear gas and beat refugees and migrants waiting to be admitted for screening at the Moria immigration detention centre and those being registered in Mytilene port».

¹⁶ Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Κοινό Δελτίο Τύπου για τα επεισόδια εναντίον μεταναστών και προσφύγων στη Μόρια*, 26.07.2017. Βλ. επίσης οπτικό ντοκουμέντο σε <https://vimeo.com/226277179>.

¹⁷ Human Rights Watch, *"Why Are You Keeping Me Here?" - Unaccompanied Children Detained in Greece*, 08.09.2016, Διεθνής Αμνηστία, *Προσφυγόπουλα από τη Συρία υπό κράτηση γιατί είχαν παιχνίδια πλαστικά όπλα, φέρονται να έχουν κακοποιηθεί από την Αστυνομία*, 01.10.2016, Γιατροί του Κόσμου, *Αναφερόμενη αστυνομική βία προς ασυνόδευτους ανηλίκους που κρατούνται στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Μόρια της Λέσβου*, 27.6.2016, Διεθνής Αμνηστία, *GREECE 2016/2017*, Allegations of torture or other ill-treatment of individuals, including refugees, asylum-seekers and migrants during arrest or in immigration detention.

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο επίσης χρήζει ειδικής προσοχής είναι η φροντίδα των θυμάτων βασανιστηρίων και η Έκθεση θα ήταν σκόπιμο να επικεντρωθεί σε αυτό, πολλώ δε μάλλον ότι τίθενται ζητήματα ανεπάρκειας των δομών φιλοξενίας αναγνωρισμένων θυμάτων βασανιστηρίων και παρατηρούνται δυσκολίες στον χαρακτηρισμό των προσώπων που έχουν υποστεί βασανιστήρια ως θύματα βασανιστηρίων¹⁸. Μάλιστα, σύμφωνα με τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα και τους πρόσφυγες και μετανάστες που βρίσκονται στα ελληνικά νησιά μετά την υλοποίηση της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, «πολλά θύματα βασανιστηρίων, μερικά από τα οποία έχουν προσδιοριστεί ως ευάλωτα άτομα και άλλα όχι, εξακολουθούν να είναι εγκλωβισμένα στα νησιά, μακριά από την επαρκή ιατρική φροντίδα που πρέπει να λάβουν στην Αθήνα. Όσοι από αυτούς έχουν μετακινηθεί στην ηπειρωτική χώρα χωρίς άδεια βρίσκονται επίσης σε τέλμα, χωρίς να μπορούν να προχωρήσουν με την αίτηση ασύλου τους. Το αδιαφανές σύστημα ασύλου και τα πολλά εμπόδια στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες στην Αθήνα και σε όλη τη χώρα έχουν αυξήσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν»¹⁹.

Άξιες μνείας, τέλος, είναι και οι εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες που βιώνουν οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις τόσο στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, ιδίως δε σε αυτά της νησιωτικής χώρας, όσο και στις Δομές Φιλοξενίας. Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει και στο παρελθόν την ανάγκη επαυξημένης προστασίας των προσφύγων με αναπηρία.²⁰ Η ύπαρξη των ανωτέρω δυσμενών συνθηκών οφείλεται ιδίως στην απουσία προσβάσιμων υποδομών, στην έλλειψη διερμηνέων διεθνούς νοηματικής γλώσσας καθώς και διερμηνέων ομιλούμενης γλώσσας των προσφύγων, που έχει ως συνέπεια την αδυναμία κατανόησης της κατάστασής τους. Επιπλέον, η μη προώθηση των προσφύγων με αναπηρία σε Δομές Φιλοξενίας, οι οποίες να μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους, η μη παροχή προσωπικού βοηθού στην περίπτωση των ατόμων που δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν, η δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας (π.χ. νοσοκομεία) και πρόνοιας, η έλλειψη υγειονομικής και κυρίως ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης καθώς και η αδυναμία παροχής τεχνικών βοηθημάτων συμβάλλουν στην δημιουργία εξαιρετικά δυσμενούς περιβάλλοντος για τους πρόσφυγες με αναπηρία. Τέλος, σημαντικό ρόλο παίζει η άνιση μεταχείριση στον τομέα της εκπαίδευσης (π.χ. ως προς την εκμάθηση γλωσσών) και της επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και η απουσία εκπαίδευσης του προσωπικού των ως άνω Κέντρων/Δομών -αλλά και των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον χώρο αυτό- σε ζητήματα αναπηρίας.²¹

ΠΑΡ. 4 (Β), (Γ) ΚΑΙ ΠΑΡ. 22: ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ

Το φαινόμενο της αστυνομικής βίας έχει απασχολήσει επανειλημμένως την ΕΕΔΑ σε πολλές διαστάσεις του. Μάλιστα, σε ό,τι αφορά συγκεκριμένα τη ρατσιστική βία τα περιστατικά με δράστες

¹⁸ European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 69-70 (Survivors of torture or other forms of violence) και σελ. 125 (3.1. Detention of victims of torture).

¹⁹ Γιατροί Χωρίς Σύνορα, [Τι σημαίνει να είσαι θύμα βασανιστηρίων](#), 26.06.2017.

²⁰ Βλ. HRC 31, Written submission by the Greek National Commission for Human Rights Article 11 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities on situations of risk and humanitarian emergencies, A/HRC/31/NI/9 (24.2.2016).

²¹ Προσθήκη της ΕΣΑμεΑ.

αστυνομικούς όπως αυτά καταγράφονται το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, που λειτουργεί υπό την αιγίδα της ΕΕΔΑ και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες από το 2011, με τη συμμετοχή 38 ΜΚΟ και οργανώσεων της ΚτΠ, επιβεβαιώνουν τη διαχρονική ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος²².

Η αναθεώρηση του νομικού πλαισίου ως προς τη διερεύνηση περιστατικών βίας με το Ν 4443/2016 για τη Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης, αποτέλεσε ένα σημείο τομής στην Ελλάδα. Η ΕΕΔΑ υπέβαλε τις παρατηρήσεις της επί του σχετικού σχεδίου νόμου αποτιμώντας καταρχήν θετικά την μεταφορά των αρμοδιοτήτων από το Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας που είχε συσταθεί με το άρθρο 1 του Ν 3938/2011 και παρέμενε ανενεργό, σε μία ανεξάρτητη αρχή όπως είναι ο Συνήγορος του Πολίτη, θεωρώντας ότι η θεσμική του ανεξαρτησία αφενός και η πρακτική του εμπειρία αφετέρου αποτελούν εχέγγυα για την αποτελεσματικότερη ανταπόκριση στις ανάγκες που καλείται να καλύψει ένας μηχανισμός διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας²³. Η ΕΕΔΑ όμως είχε εξαρχής επισημάνει και τα θεσμικά κενά που παρέμεναν ακόμη και μετά τη σύσταση του ως άνω οργάνου, όπως κυρίως τη μη δεσμευτικότητα των αποφάσεών του²⁴.

Η Έκθεση φαίνεται να αναγνωρίζει την κατάσταση αυτή και είναι θετικό ότι παρουσιάζει το νέο θεσμό ως συμπληρωματικό λοιπών διαδικασιών (δικαστικών και πειθαρχικών) (παρ. 34) χωρίς να παρασύρεται από την ανάγκη να εξιδανικεύσει τα πράγματα. Θα ήταν πάντως ευκαταίο, να γίνουν αναφορές στις προσωρινές διαπιστώσεις και στοιχεία που προκύπτουν από τους πρώτους μήνες λειτουργίας του νέου αυτού οργάνου δεδομένης της σπουδαιότητάς του στο πλαίσιο της παρούσας Έκθεσης.

Ένα άλλο σημείο που χρήζει επίσης προσοχής είναι το πειθαρχικό πλαίσιο για το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης. Η ΕΕΔΑ κρίνει ότι είναι αναγκαία η τροποποίηση των εσωτερικών κανονισμών των ΚΚ προς την κατεύθυνση α) της αναλυτικής, σαφούς περιγραφής και ρύθμισης των κανόνων, συνθηκών και προϋποθέσεων εκπλήρωσης των καθηκόντων και υποχρεώσεων του προσωπικού β) της ανάπτυξης ενός συστήματος λογοδοσίας του προσωπικού και της διοίκησης γ) της ουσιαστικής προστασίας και ασφάλειας του προσωπικού και των κρατουμένων. Ειδικότερα, σχετικά με τις διατάξεις που διέπουν την εργασιακή κατάσταση του προσωπικού, η ΕΕΔΑ αξιολογεί ως αναγκαία την επανεξέταση του πειθαρχικού δικαίου των υπαλλήλων των ΚΚ, ώστε οι κυρώσεις που επιβάλλονται να έχουν ένα ουσιαστικό νόημα και πρακτικές συνέπειες χωρίς να υποθηκεύουν

²² Βλ. www.rvrn.org.

²³ ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη «Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης»](#) (Ιούλιος 2016).

²⁴ *Ibid.* Βλ. και [Δήλωση του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης](#), 21.11.2016, με παραπομπή στις παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ.

την υπηρεσιακή εξέλιξη του προσωπικού, για ήσσονος σημασίας παραπτώματα. Είναι επίσης αναγκαία η συνολική θεσμική ρύθμιση της λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης και επομένως, η ενσωμάτωση στη βασική νομοθεσία για τα καταστήματα κράτησης, δηλαδή στον Σωφρονιστικό Κώδικα και ζητημάτων που αφορούν το προσωπικό των ΚΚ και τους γενικούς κανόνες διοίκησης των φυλακών. Μια τέτοια προσέγγιση θα καθιστά σαφέστερη για το προσωπικό την κοινωνική λειτουργία του και θα παρέχει ένα συνεκτικό πλαίσιο για την εκπαίδευση του²⁵.

ΠΑΡ. 5: ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΟ ΣΤΟΥΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΡΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΜΟΝΟ ΥΠΟ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΩΣ ΥΣΤΑΤΟ ΜΕΤΡΟ

Σε ό,τι αφορά τη διοικητική κράτηση η ΕΕΔΑ επισημαίνει ορισμένα σημεία προβληματισμού που έχουν αναδείξει αφενός ο Συνήγορος του Πολίτη ασκώντας την αρμοδιότητά του ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης, καθώς και ως μηχανισμός του κατ' άρθρο 23 παράγρ. 6 Ν. 3907/2011 εξωτερικού ελέγχου των διαδικασιών επιστροφής, αφετέρου το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

Όπως κατά πάγια θέση αναφέρει ο Συνήγορος αφενός η διοικητική κράτηση ανηλίκων πρέπει να απαλειφθεί και αφετέρου ότι η διοικητική κράτηση ενηλίκων εν γένει σε χώρους αστυνομικών τμημάτων πρέπει να αποφεύγεται λόγω της κατά τεκμήριο ακαταλληλότητας από πλευράς συνθηκών των χώρων κράτησης που διαθέτουν²⁶.

Εκτός αυτού η ΕΕΔΑ σημειώνει δύο ακόμα σημεία : α) Παρά τη μείωση των υπό κράτηση προσώπων με καταγωγή από τρίτες χώρες από το 2015, η εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας προκαλεί προβληματισμό ως προς την επιβολή της υποχρέωσης παραμονής στα νησιά όσων έφτασαν στην Ελλάδα μετά την 20^η Μαρτίου 2016, στο πλαίσιο ενός «γεωγραφικού περιορισμού» β) Στη βάση μίας εγκυκλίου της αστυνομίας της 18^{ης} Ιουνίου 2016, οι πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν στα νησιά και παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά μεταφέρονται σε κέντρα προαναχωρησιακής κράτησης. Όπως έχει επισημανθεί, μία τέτοια πρακτική είναι προβληματική για δύο λόγους: αφενός με τον τρόπο αυτό παρακάμπτονται βασικές εγγυήσεις της ποινικής διαδικασίας αφετέρου είναι αμφίβολο το κατά πόσο στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται όντως μπορεί να επιβεβαιώνονται οι περί παραβατικής συμπεριφοράς ισχυρισμοί²⁷.

²⁵ ΕΕΔΑ, Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Στρατηγικού Σχεδίου (Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020) για το Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (5.7.2017).

²⁶ Συνήγορος του Πολίτη, Ετήσια Έκθεση 2016, Διοικητική Κράτηση Αλλοδαπών, σελ. 140.

²⁷ European Council on Refugees and Exiles, AIDA Country Report Greece 2016, *op. cit.*, σελ. 16.

ΠΑΡ. 6: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΗ ΚΑΙ ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΗ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΣΥΛΟΥ

Η ΕΕΔΑ παρακολουθεί αδιαλείπτως τα τελευταία χρόνια τις εξελίξεις γύρω από τη διαμόρφωση ενός δίκαιου και αμερόληπτου συστήματος ασύλου, σημειώνοντας τα εκάστοτε κενά και υποβάλλοντας στην Πολιτεία τις προτάσεις της για τις περί αυτών κατάλληλες λύσεις²⁸.

Παρά την πρόοδο στον τομέα αυτό, στην Έκθεσή της η Ελλάδα θα ήταν σκόπιμο να δώσει βαρύτητα σε διαπιστώσεις που έχει επισημάνει τόσο η ΕΕΔΑ όσο και λοιποί φορείς²⁹ ως προς τις τεχνικές και διοικητικές ελλείψεις στο σύστημα ασύλου της χώρας. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει και αυτός επισημάνει ότι « Από τους πρώτους μήνες εφαρμογής του νέου νομοθετικού πλαισίου (Ν. 4375/2016), η συνεχής αύξηση του αριθμού των νεοεισερχομένων στα hotspots σε σχέση με τον χρόνο διεκπεραίωσης των διαδικασιών ασύλου και επανεισδοχής οδήγησε στην αντικατάσταση της κράτησης με περιοριστικό όρο παραμονής στα συγκεκριμένα νησιά»³⁰. Ταυτόχρονα δε, δεν λείπουν και τα διαδικαστικά προβλήματα κατά την πρόσβαση στο άσυλο³¹ ενώ ιδιαίτερα προβληματική φαίνεται πως είναι η πρόσβαση στο άσυλο προσώπων που κρατούνται σε προαναχωρησιακά κέντρα λόγω των δυσανάλογων καθυστερήσεων στην καταχώρηση αιτήματος ασύλου³².

Τέλος, εξαιρετικά σημαντικό είναι το γεγονός της "αδιαφανούς" διαδικασίας ασύλου τόσο για τους ίδιους τους πρόσφυγες με αναπηρία όσο και για τις οικογένειες προσφύγων που έχουν κάποιο μέλος με αναπηρία. Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί ότι ζωτικής σημασίας στην περίπτωση των προσφύγων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις είναι η επίτευξη των διαδικασιών επανένωσης μελών των οικογενειών τους.³³

ΠΑΡ. 7: ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΙΔΙΩΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ

Η αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και ιδίως της ενδοοικογενειακής έχει αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης από την ΕΕΔΑ εδώ και πολλά χρόνια. Πολλές από τις διαπιστώσεις και συστάσεις της ΕΕΔΑ παραμένουν ακόμα επίκαιρες παρά τα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί στη χώρα μας με σκοπό την αντιμετώπισή της. Η ΕΕΔΑ έχει κατά καιρούς επισημάνει την ανάγκη βελτίωσης του Ν 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία ενώ παρακολουθεί με ενδιαφέρον την πρωτοβουλία

²⁸ Βλ. <http://www.nchr.gr/index.php/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-43-00>.

²⁹ European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 31-35 ('Access to asylum') και [Submission of the Greek Council for Refugees to the Committee of Ministers of the Council of Europe in the case of M.S.S. v. BELGIUM & GREECE \(Appl. No 30696/09\) and related cases 1288th \(Human Rights\) meeting \(6-8 June 2017\)](#), σημείο 4 (Access to the Asylum Procedure).

³⁰ Συνήγορος του Πολίτη, [Ετήσια Έκθεση 2016](#), Προσφυγικό και Μεταναστευτικό Ζήτημα, σελ. 30.

³¹ *Ibid.*, σελ. 32-33.

³² European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 16. Για τον περιορισμό της ελευθερίας στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, βλ. European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 25-26 (De facto detention and restricted movement).

³³ Προσθήκη της ΕΣΑμεΑ.

της Πολιτείας για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). Η αναφορά της Έκθεσης στη διαδικασία αυτή είναι βεβαίως κρίσιμη, θα ήταν όμως ευκαίριο να διασαφηνιστεί κατά πόσο οι εργασίες της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής καλύπτουν το σύνολο των μέτρων, νομοθετικών και λοιπών, που πρέπει να υιοθετηθούν για την εναρμόνιση με τις απαιτήσεις της Σύμβασης αυτής ώστε να προκύπτει πόσο σύντομα επίκειται η κύρωση της.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι μεταξύ άλλων αναγκαία η αναθεώρηση του άρθρου 137Α ΠΚ το οποίο δεν προβλέπει ρητά την τιμώρηση του βιασμού και λοιπών πράξεων σεξουαλικής βίας σαν μορφές βασανιστηρίων³⁴ καθώς και η αναθεώρηση των διατάξεων περί βιασμού εντός του γάμου³⁵.

Τέλος, σε ό,τι αφορά την ενδοοικογενειακή βία, η σημασία των στατιστικών στοιχείων παρουσιάζεται ιδιαίτερα κρίσιμη και η Έκθεση φαίνεται πως το αναγνωρίζει αυτό τόσο φροντίζοντας να παραθέτει τα υπάρχοντα όσο επισημαίνοντας (παρ. 73) τις σχεδιαζόμενες βελτιώσεις που είναι αναγκαίες. Καθότι, λοιπόν, γίνεται αναφορά στο νέο δικαστικό μηχανογραφικό σύστημα που αναμένεται να βελτιώσει κατά πολύ τη συλλογή στοιχείων, θα ήταν ορθό να επισημανθεί το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου εκτιμάται ότι η εξέλιξη αυτή θα επέλθει. Η συλλογή στοιχείων από την ανάλυση της νομολογίας των δικαστηρίων είναι κρίσιμη και η μελέτη των δεδομένων που προκύπτουν από την αξιολόγηση των στοιχείων αποτελεί πρόκληση για την Ελλάδα.

ΠΑΡ. 8: ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί ένα σύνθετο ζήτημα για την Ελληνική Πολιτεία όπως αυτό έχει ιδωθεί και μέσα από τις παρατηρήσεις και συστάσεις της ΕΕΔΑ. Η αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου όπως αυτή παρουσιάζεται και στην Έκθεση αποτελεί βεβαίως ένα σημάδι προόδου.

Θα ήταν όμως παράλειψη να μην εκτεθούν στην έκταση που αρμόζει οι πρόσφατες καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ επί τη βάση του Άρθρου 4 ΕΣΔΑ για υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων³⁶ ώστε

³⁴ *Ill treatment of migrants in Greek Law Enforcement – Are the Strasbourg Court Judgments the Tip of the Iceberg?*, N. Sitaropoulos, available at: https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre_criminology/centreborder-criminologies/blog/2017/03/ill-treatment, 1.3.2017)

³⁵ Equality Now Report: *The World's Shame – The global rape epidemic*, February 2017

³⁶ Βλ. τα σχετικά στοιχεία από το Θεματικό Δελτίο του ΕΔΔΑ για την *Βία κατά των γυναικών* (μετάφραση από την ΕΕΔΑ): ΕΔΔΑ, *L.E. κατά Ελλάδος*, προσφυγή υπ' αριθμόν 71545/12, 21 Ιανουαρίου 2016: Αυτή η υπόθεση αφορούσε την καταγγελία Νιγηριανής υπηκόου, η οποία είχε εξαναγκασθεί σε πορνεία στην Ελλάδα. Επισήμως αναγνωρισμένη ως θύμα εμπορίας προς το σκοπό σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η προσφεύγουσα είχε, παρόλα αυτά, αναγκαστεί να περιμένει για περισσότερο από εννέα μήνες, από τη στιγμή που είχε ενημερώσει τις Αρχές σχετικά με την κατάσταση της, προτού της αναγνωριστεί δικαστικά το καθεστώς αυτό. Ισχυρίστηκε κυρίως ότι οι αποτυχίες του Ελληνικού Κράτους να εκπληρώσει τις θετικές υποχρεώσεις του που απορρέουν από το Άρθρο 4 (απαγόρευση δουλείας και καταναγκαστικών έργων) συνεπαγόταν την παραβίαση της συγκεκριμένης διάταξης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 4 (απαγόρευση δουλείας και καταναγκαστικής εργασίας) της Σύμβασης. Έκρινε, μάλιστα, ότι η

να επισημανθούν τα σημεία εκείνα που χρήζουν της προσοχής της Πολιτείας και να εκτεθεί ο σχεδιασμός της για την εκτέλεση των αποφάσεων αυτών σε επίπεδο τόσο ατομικών όσο και γενικών μέτρων.

Ιδιαίτερη έμφαση στο σημείο αυτό πρέπει να δοθεί στην υπόθεση της Μανωλάδας η οποία αφορά ένα ζήτημα που η ΕΕΔΑ έχει αναδείξει, απευθύνοντας στην Πολιτεία σειρά συστάσεων για την αποτελεσματικότερη προστασία των εργατών γης. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαία η διεύρυνση της αρμοδιότητας των ελεγκτικών οργάνων της αγοράς εργασίας στον αγροτικό τομέα και η κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 129 «Για την επιθεώρηση εργασίας στη γεωργία».

Άρθρο 3

ΠΑΡ. 10: ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΚΟΥΣΙΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

Τον περασμένο Ιούλιο, η ΕΕΔΑ εξέδωσε ανακοίνωση εκφράζοντας την ανησυχία της για τη σώρευση σοβαρότατων καταγγελιών για επαναλαμβανόμενες, άτυπες επαναπροωθήσεις ατόμων που ενδεχομένως χρήζουν διεθνούς προστασίας στην περιοχή του Έβρου³⁷. Η ΕΕΔΑ υπενθύμισε πως βάσει της Διεθνούς Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων, οποιαδήποτε

αποτελεσματικότητα της προκαταρκτικής έρευνας και της επακόλουθης ανάκρισης για την υπόθεση είχε υπονομευτεί από μία σειρά ελλείψεων. Σε σχέση με τη διοικητική και δικαστική διαδικασία, το Δικαστήριο διαπίστωσε, επίσης, πολλαπλές καθυστερήσεις και ανεπάρκειες όσον αφορά τις διαδικαστικές υποχρεώσεις του Ελληνικού Κράτους. Σε αυτήν την περίπτωση το Δικαστήριο έκρινε, επιπλέον, ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 6 παρ. 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη εντός εύλογου χρόνου) της Σύμβασης, διαπιστώνοντας ότι η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας υπήρξε υπερβολική για ένα βαθμό δικαιοδοσίας και δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση για «λογική προθεσμία». Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) της Σύμβασης, λόγω του ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν προσέφερε στην προσφεύγουσα αποτελεσματική προσφυγή που να της επιτρέπει να παραπονεθεί για τη διάρκεια μίας διαδικασίας. Επίσης: Εκκρεμής προσφυγή, *Τ.Ι. και λοιποί κατά Ελλάδα*, προσφυγή υπ' αριθμ. 40311/10: Προσφυγή που κοινοποιήθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση στις 6 Σεπτεμβρίου 2016 - Οι προσφεύγουσες, τρεις Ρώσοι πολίτες, αναγνωρισμένες ως θύματα εμπορίας ανθρώπων, επικαλούνται συγκεκριμένα ότι το Ελληνικό Κράτος αδυνατεί να ανταποκριθεί στην υποχρέωσή του να τιμωρήσει και να διώξει, στην περίπτωση τους, πράξεις εμπορίας ανθρώπων. Το Δικαστήριο κοινοποίησε την προσφυγή στην Ελληνική Κυβέρνηση και έθεσε ερωτήσεις στα μέρη υπό τα Άρθρα 4 (απαγόρευση δουλείας και καταναγκαστικών έργων), 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) και 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) της Σύμβασης. Τέλος: ΕΔΔΑ, *Chowdury και λοιποί κατά Ελλάδα*, υπ' αριθμ. 21884/15, 30.2.2017 (υπόθεση Μανωλάδας), Προσφυγή που κοινοποιήθηκε στην ελληνική Κυβέρνηση στις 9 Σεπτεμβρίου 2015 - Οι προσφεύγοντες είναι 42 υπήκοοι Μπαγκλαντές. Προσλήφθηκαν στην Αθήνα και σε άλλα σημεία της Ελλάδας μεταξύ Οκτωβρίου 2012 και Φεβρουαρίου 2013, χωρίς να διαθέτουν ελληνική άδεια εργασίας, προκειμένου να εργαστούν στη βασική καλλιέργεια φράουλας στη Μανωλάδα. Υποστήριξαν ότι η εργασία που εκτέλεσαν στις καλλιέργειες φράουλας συνιστούσε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία και η Ελλάδα απέτυχε να εκπληρώσει τη θετική της υποχρέωση να αποτρέψει την έκθεσή τους σε εμπορία ανθρώπων, να λάβει προληπτικά μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση και να τιμωρήσει τους εργοδότες τους. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 4 παρ. 2 (απαγόρευση καταναγκαστικών έργων) της Σύμβασης, κρίνοντας ότι οι προσφεύγοντες δεν έτυχαν επαρκούς προστασίας από το Ελληνικό Κράτος. Το Δικαστήριο επεσήμανε ιδίως ότι η κατάσταση των προσφευγόντων συνιστούσε εμπορία ανθρώπων και καταναγκαστικών έργων, και προσδιόρισε ότι η εκμετάλλευση δια της εργασίας αποτελεί μία πτυχή της εμπορίας ανθρώπων. Το Δικαστήριο επίσης έκρινε ότι το Κράτος απέτυχε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του για πρόληψη μίας κατάστασης εμπορίας ανθρώπων, να προστατεύσει τα θύματα, να διεξάγει αποτελεσματική διερεύνηση των τελεσθέντων αδικημάτων και να τιμωρήσει τους υπεύθυνους για την εμπορία ανθρώπων.

³⁷ ΕΕΔΑ, [Ανακοίνωση](#) της ΕΕΔΑ με αφορμή τις καταγγελίες για παράνομες επαναπροωθήσεις στον Έβρο (Ιούλιος 2017).

βίαη επαναπροώθηση συνιστά κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, εξέφρασε την ελπίδα για την όσο το δυνατόν ταχύτερη ολοκλήρωση της διενεργούμενης διερεύνησης των εν λόγω καταγγελιών άτυπων επαναπροωθήσεων από όλους τους αρμόδιους φορείς της Πολιτείας, καθώς ακόμη και η υπόνοια πως υπάρχουν και λειτουργούν σε συστηματική πλέον βάση κρατικοί ή παρακρατικοί διάλοιοι έκνομης διαχείρισης μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών υπονομεύει κάθε έννοια κράτους δικαίου και εκθέτει διεθνώς τη χώρα.

Καθότι το ζήτημα αυτό ενδέχεται να τεθεί και ενώπιον της παρούσας διαδικασίας παρακολούθησης της κατάστασης των δικαιωμάτων στη χώρα, θα ήταν κρίσιμο η Έκθεση να περιλάβει τις αναγκαίες επισημάνσεις.

Άρθρο 10

ΠΑΡ. 15 Α): ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΕΠΙΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Η εκπαίδευση του προσωπικού επιβολής του νόμου αποτελούν σημεία ιδιαίτερης προσοχής για την ΕΕΔΑ και η διάσταση υπό την οποία τα έχει αντιμετωπίσει θα ήταν χρήσιμο να ενσωματωθεί στην Έκθεση.

Όπως έχει προσφάτως επισημάνει³⁸ ειδικά για το προσωπικό στα Καταστήματα Κράτησης (ΚΚ), η ΕΕΔΑ κρίνει αναγκαίο να υπάρξει ποιοτική αναβάθμιση των προσόντων του προσωπικού διοίκησης, του φυλακτικού και άλλου προσωπικού που υπηρετεί στα ΚΚ ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα ποικίλα προβλήματα και καταστάσεις που ανακύπτουν στην καθημερινή διαβίωση μέσα στη φυλακή και να συνδράμουν στο μέτρο της αρμοδιότητάς τους κρατούμενους. Προς αυτήν την κατεύθυνση, υποστηρίζει τη δημιουργία ενός μόνιμου συστήματος βασικής εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης του προσωπικού (και όχι απλά αποσπασματικής κατάρτισης) ανάλογα με την θέση εργασίας και τις ανάγκες που ανακύπτουν, ιδίως να εναρμονιστεί το σύστημα αυτό με τις νέες τάσεις και κατευθύνσεις των Κανόνων του ΟΗΕ για τη μεταχείριση των κρατουμένων (Nelson Mandela Rules), που περιλαμβάνουν μια νέα αντίληψη για το ρόλο του προσωπικού των ΚΚ.

³⁸ ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Στρατηγικού Σχεδίου \(Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020\) για το Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων](#) - Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής, *op. cit.*

Άρθρο 11

ΠΑΡ. 18: ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

Οι συνθήκες που επικρατούν στους διαφορετικούς χώρους κράτησης στην Ελλάδα αποτελούν ένα σημείο αιχμής σειράς εκθέσεων τόσο εθνικών όσο και διεθνών φορέων και οργάνων³⁹.

Την ΕΕΔΑ έχει επανειλημμένως απασχολήσει το ζήτημα αυτό το οποίο και πολύ πρόσφατα έτυχε της προσοχής της στο πλαίσιο των παρατηρήσεών της επί του Στρατηγικού Σχεδίου (Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020) για το Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής⁴⁰. Στο κείμενό της αυτό η ΕΕΔΑ ανέλυσε βασικές κατευθυντήριες γραμμές που πρέπει να διέπουν τις αναγκαίες λύσεις προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αφορούν τόσο καθαυτές οι συνθήκες κράτησης, όσο και χωριστά τα συναφή ζητήματα του υπερπληθυσμού και τις Υπηρεσίες Υγείας στις φυλακές.

Μεταξύ άλλων, η ΕΕΔΑ ζήτησε α) να επανεξεταστεί το ζήτημα του προβλεπόμενου και επιδιωκόμενου να εξασφαλιστεί ζωτικού χώρου ανά κρατούμενο (τ.μ/1 κρατούμενο) και να εναρμονιστεί ο στόχος αυτός με τις προβλέψεις του ισχύοντος Σ.Κ. ή τουλάχιστον με τις προβλέψεις της CPT (Βλ Λευκή Βίβλος για το Σωφρονιστικό Υπερπληθυσμό, Συμβούλιο της Ευρώπης, 2016). β) να αποτελέσει αντικείμενο παρεμβάσεων και επαναπροσδιορισμού η χωροθέτηση των καταστημάτων κράτησης, η λειτουργία των αγροτικών και άλλων τύπων «παραγωγικών» φυλακών, που θα είναι περισσότερο εναρμονισμένες με το αστικό περιβάλλον. Η ΕΕΔΑ συνιστά επίσης, να εξεταστεί η επίδραση που έχει η λειτουργία μεγάλης χωρητικότητας καταστημάτων κράτησης στην καλή διοίκηση της φυλακής, στις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων και του προσωπικού, να εξεταστεί το ενδεχόμενο της σταδιακής επικράτησης της λειτουργίας μικρής χωρητικότητας καταστημάτων κράτησης, ώστε να μπορούν να είναι ελέγξιμες, να επικρατούν «ανθρώπινες συνθήκες» και να εφαρμόζονται πολιτικές επανένταξης.

Ειδικότερα, όπως διαπιστώνει και το Συμβούλιο της Ευρώπης, έχει επέλθει τα τελευταία χρόνια σημαντική μείωση του πληθυσμού των φυλακών στην Ελλάδα. Μέτρα, όμως, όπως η αντιμετώπιση της υπερποινικοποίησης (πχ με την πρόβλεψη διοικητικών προστίμων για ορισμένα αδικήματα), η εφαρμογή εναλλακτικών της κράτησης μέτρων, η μεταρρύθμιση του θεσμού της προσωρινής

³⁹ Βλ. ιδίως τις πιο πρόσφατες εκθέσεις όπως παραπέμπονται αμέσως πιο κάτω. Βλ. και HRC, 35th Session, [Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, François Crépeau, on his mission to Greece \(12 – 16 May 2016\)](#) (Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΟΗΕ, 35η Σύνοδος, Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, François Crépeau, για την αποστολή του στην Ελλάδα (12 – 16 Μαΐου 2016)), A/HRC/35/25/Add.2, 24.4.2017.

⁴⁰ ΕΕΔΑ, [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Στρατηγικού Σχεδίου \(Στρατηγικός Σχεδιασμός 2018-2020\) για το Σωφρονιστικό Σύστημα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής](#), *op. cit.*

κράτησης και η πρόνοια για υπολογισμό της υποτροπής παραμένουν αναγκαία. Η συνολική επανεξέταση αυτών των ζητημάτων όπως είναι προφανές θέτει το ζήτημα και της θέσπισης μιας νέας βασικής ποινικής νομοθεσίας και άρα ουσιαστικές τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και σε επιμέρους διατάξεις και επί των βασικών δικαιολογητικών του αρχών.

Θα ήταν επίσης σκόπιμο η Έκθεση να επισημάνει εκτενέστερα τα ζητήματα που αφορούν τις συνθήκες κράτησης στα προαναχωρησιακά κέντρα καθώς έχουν καταγραφεί συγκεκριμένες καταγγελίες για ελλείψεις συνθήκες κράτησης σε αυτά⁴¹. Το ίδιο ισχύει και για τις συνθήκες κράτησης που αφορούν τα αστυνομικά τμήματα, λαμβάνοντας ιδίως υπόψιν τις διαπιστώσεις της CPT⁴².

Κρίσιμο επίσης είναι το ζήτημα των συνθηκών σε ψυχιατρικά ιδρύματα, με χαρακτηριστική την περίπτωση των Λεχαινών. Όπως επισημαίνεται από το Συνήγορο του Πολίτη, « σε συνέχεια αυτοψίας που πραγματοποιήθηκε στο Παράρτημα ΑμεΑ Λεχαινών του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, όπου διαπιστώθηκαν εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης των φιλοξενουμένων (βλ. Ετήσια Έκθεση 2015, σ.140), επισημάνθηκε από τον ΕΜΠ αυτό που είχε ήδη διατυπώσει ο Συνήγορος στο παρελθόν (2011), δηλαδή ότι είναι επιβεβλημένος ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της σταδιακής κατάργησης των προνοιακών μονάδων ασυλικού χαρακτήρα, στις οποίες διαβιώνουν ανήλικα και ενήλικα άτομα με αναπηρίες και χρόνιες παθήσεις, όπως το συγκεκριμένο κέντρο, με παράλληλη αντικατάστασή του από προγράμματα αναδοχής και από μικρές μονάδες οικογενειακού τύπου, οι οποίες θα λειτουργούν μέσα στην κοινότητα, ώστε να διασφαλίζεται η διασύνδεση με τις κοινοτικές υπηρεσίες και τα μέλη της κοινότητας, σύμφωνα με τις αρχές και της προωθούμενης στην ΕΕ πολιτικής αποϊδρυματοποίησης, στη βάση των αρχών της μη διάκρισης και του μη αποκλεισμού. Ήδη ο Συνήγορος ενημερώθηκε ότι έχει ξεκινήσει διαδικασία ώστε η συγκεκριμένη λειτουργία του ιδρύματος να τερματιστεί και όλα τα παιδιά ή ενήλικες να μεταφερθούν σε άλλες μονάδες. Το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού συνεργάζεται με την οργάνωση “Lumos”, η οποία παρέχει οικονομική και επιστημονική συνδρομή για όσο χρονικό διάστημα τα Λεχαινά θα εξακολουθούν να λειτουργούν. Μικρός αριθμός τροφίμων έχει ήδη μεταφερθεί. Ωστόσο, πριν από το οριστικό κλείσιμο μια σφαιρική προσωπική αξιολόγηση του κάθε ασθενή θα πρέπει να λάβει χώρα, ως απαραίτητο πρώτο στάδιο της αποϊδρυματοποίησης»⁴³.

⁴¹ Συνήγορος του Πολίτη, [Prevention of torture and ill-treatment, Special Report 2015](#) (Article 23 of the Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment of the General Assembly of the United Nations) –και [εδώ](#) σελ. 7, European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, σελ. 131.

⁴² CPT, [GREECE REPORT 2015 to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment](#), *op. cit.*, σελ. 34-35.

⁴³ Συνήγορος του Πολίτη, [Ετήσια Έκθεση 2016. Συναφής είναι και η περίπτωση του Κέντρου Χρόνιων Παθήσεων Παιδών Αθηνών \(Σκαρामαγκά\), όπου υπήρξε αντίστοιχη παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη και έχει ήδη ξεκινήσει από το Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής η διαδικασία μετεγκατάστασης προκειμένου να διασφαλιστεί η διαμονή των ατόμων με αναπηρία σε μικρές ευέλικτες δομές ανοικτού τύπου εντός της κοινότητας: Συνήγορος του Πολίτη, \[Επισκέψεις του Συνηγόρου του Πολίτη σε Κέντρα Περιθάλψης Παιδιών με Χρόνιες Παθήσεις, 10.09.2009\]\(#\).](#)

Άρθρο 16

ΠΑΡ. 25: ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ, ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΑ

Η αναφορά στα θέματα ρατσισμού, μισαλλοδοξίας και σχετικής βίας στην Έκθεση είναι αρκετά εκτενής, κι αυτό εν μέρει εξηγείται από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα έχουν επέλθει βελτιώσεις στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο⁴⁴. Παρόλο που στο πλαίσιο των παρόντων παρατηρήσεων, η ΕΕΔΑ δεν μπορεί να εξαντλήσει τις θέσεις της επί ενός τόσο εκτενούς θέματος που έχει τύχει της ιδιαίτερης προσοχής της⁴⁵, δεν πρέπει να παραβλέπεται αυτό που παγίως επισημαίνει η ΕΕΔΑ κατά το πρόσφατο αυτό διάστημα: ότι η εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη είναι αυτή που πρέπει επίσης να αξιολογείται και στο επίπεδο αυτό οι προκλήσεις παραμένουν σοβαρές.

Όπως και στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας έτσι και εδώ η συλλογή στοιχείων αποτελεί σημείο-κλειδί για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Η προσφορά του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, που δημιουργήθηκε από την ΕΕΔΑ και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα το 2011, έχει καθοριστικά συμβάλει στην κατανόηση του φαινομένου της ρατσιστικής βίας στη χώρας μας. Είναι όμως εξίσου σημαντικό και η Πολιτεία να αναπτύσσει τα αναγκαία εργαλεία για σε ό,τι αφορά την συλλογή και αξιολόγηση στοιχείων, όπως άλλωστε επισημαίνεται και από την ίδια την Έκθεση (παρ. 208). Θα ήταν και στο σημείο αυτό σκόπιμο να επισημανθεί το χρονικό διάστημα εντός του οποίου προσδοκάται ότι θα λειτουργήσει το νέο σύστημα.

ΠΑΡ. 28: ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ

Το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων έχει υπάρξει κεντρικό στο πλαίσιο της πρωτοφανούς προσφυγικής κρίσης που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Η ΕΕΔΑ έχει εκφράσει την ανησυχία της για σειρά ζητημάτων που αφορούν τους ασυνόδευτους ανηλικούς και είναι κρίσιμο και η Έκθεση της χώρας να αποτυπώσει εύστοχα τους προβληματισμούς που εγείρει η αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.

Όπως επισημάνθηκε και στις γενικές παρατηρήσεις ανωτέρω, είναι ικανοποιητικό το γεγονός ότι η Έκθεση δεν παρασύρεται σε ωραιοποίηση της κατάστασης και καταγράφει τις δυσκολίες που

⁴⁴ Επισημαίνεται ιδιαίτερα η πρόσφατη νομοθετική πρωτοβουλία για τα δικαιώματα των διεμφυλικών προσώπων, συχνά θυμάτων βίας, επί της οποίας έχει γνωμοδοτήσει η ΕΕΔΑ: Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου – Εθνικός Μηχανισμός Παρακολούθησης και Αξιολόγησης του Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού»: [Επιστολή ΕΕΔΑ](#) προς την κα Μαρία Γιαννακάκη, Γενική Γραμματέα Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (12.6.2017).

⁴⁵ Βλ. <http://www.nchr.gr/index.php/2013-04-03-10-23-48/2013-04-03-10-29-34>.

χαρακτηρίζουν το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα, με αναφορά και στο σχέδιο νόμου που έχει σχετικά καταρτιστεί.

Λόγω της σπουδαιότητας του ζητήματος, όμως, είναι χρήσιμο να εκτεθούν περισσότερα στοιχεία για το θέμα⁴⁶. Στις πρόσφατες παρατηρήσεις της επί του ως άνω σχετικού σχεδίου νόμου η ΕΕΔΑ επεσήμανε ότι η θεσμοθέτηση του ζητήματος της επιτροπείας των ασυνόδευτων ανηλίκων τρίτων χωρών αποτελεί ειδικά το τελευταίο διάστημα μείζον πολιτειακό ζήτημα το οποίο όφειλε να διευθετηθεί από τον Έλληνα νομοθέτη. Υπό τη σκοπιά αυτή, η ΕΕΔΑ δε μπορούσε παρά να χαιρετίσει τη συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία μολοντί ήρθε αρκετά καθυστερημένα. Τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά αποτελούν μία από τις πλέον ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και χρήζουν ιδιαίτερης και άμεσης αντιμετώπισης και προστασίας.

Μία γενικότερη παρατήρηση της ΕΕΔΑ για τις προτεινόμενες ρυθμίσεις ως είχαν κατά τη στιγμή που ετέθησαν υπόψιν της, είναι ότι ζητήματα που θα όφειλε να διευθετήσει απευθείας το νομοσχέδιο για την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη υλοποίηση του θεσμού της επιτροπείας, όπως για παράδειγμα ζητήματα απασχόλησης, κωλυμάτων και ασυμβιβάστων των ειδικών επιτρόπων, δεν ρυθμίζονται. Αντ' αυτού τα θέματα αυτά μετατίθενται στο μέλλον προκειμένου να ρυθμιστούν με υπουργικές αποφάσεις μέσω εξουσιοδοτικών διατάξεων, χωρίς μάλιστα να προτείνεται συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Για το λόγο αυτό γεννώνται σοβαρά ερωτηματικά ως προς την προοπτική υλοποίησης του θεσμού. Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρές αοριστίες ως προς το καθεστώς των ειδικών επιτρόπων, καθώς δεν προκύπτει με σαφήνεια από το σχετικό σχέδιο νόμου αν οι ειδικοί επίτροποι θα είναι για παράδειγμα ιδιώτες ή δημόσιοι λειτουργοί. Ζητήματα που άπτονται της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι επίσης εκτός ρυθμιστικού πλαισίου του παρόντος.

Σε κάθε περίπτωση, αποτελεί μείζονα αναγκαιότητα η δημιουργία καταλόγου-μητρώου Ειδικών Επιτρόπων που να περιλαμβάνει πρόσωπα με εγνωσμένο κύρος και ειδικές γνώσεις που θα διασφαλίζουν την αποτελεσματικότερη δυνατή προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η ως άνω ρύθμιση κρίνεται απολύτως απαραίτητη προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αποφευχθεί ο διορισμός των επιτρόπων μέσω της δικαστικής οδού (κατ' αναλογική εφαρμογή των άρθρων 1532, 1534 και 1564-1569 Α.Κ.), καθώς μία τέτοια εκδοχή είναι εξαιρετικά χρονοβόρα και δεν συνάδει με την επείγουσα κοινωνική επιταγή της ρύθμισης της επιτροπείας των ασυνόδευτων ανηλίκων. Ασφαλώς, έως ότου διοριστεί και επιληφθεί ο εκάστοτε ειδικός Επίτροπος, το κράτος οφείλει να λαμβάνει κάθε πρόσφορο και αναγκαίο μέτρο για την προστασία και την ασφάλεια του ανηλίκου, όπως η εξασφάλιση σε αυτόν στέγασης, νοσηλείας, τροφής, εκπαίδευσης, νομικής και ψυχολογικής

⁴⁶ Βλ. και European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op.cit.*, σελ. 74-75 (4. Legal representation of unaccompanied children), σελ. 113-114 (1. Reception of unaccompanied children) και σελ. 125-125 (3.2. Detention of unaccompanied children) και Submission of the Greek Council for Refugees to the Committee of Ministers of the Council of Europe in the case of *M.S.S. v. BELGIUM & GREECE*, *όπ.π.*, σημείο 8 ('Unaccompanied Minors (UAMs)').

στήριξης κλπ. Συνεπώς, οι δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων θα πρέπει, προς το σκοπό αυτό, να είναι σταθερά στελεχωμένες με κοινωνικούς λειτουργούς, διερμηνείς, ψυχολόγους ή παιδοψυχολόγους καθώς και νομικούς επιστήμονες. Η εν γένει, δε, φιλοξενία των ασυνόδευτων ανηλίκων θα πρέπει να παρέχεται από δομές φιλοξενίας εγκεκριμένες και αποτελεσματικά εποπτευόμενες από το κράτος, ή από ανάδοχες οικογένειες κατόπιν επιλογής βάσει κριτηρίων που θα ορίζει ο νόμος. Η δε τήρηση αντίστοιχου μητρώου δομών φιλοξενίας και ανάδοχων οικογενειών κρίνεται απολύτως απαραίτητη.

Κρίνεται επίσης αναγκαίο να τεθεί ένα όριο ως προς τον αριθμό των ασυνόδευτων ανηλίκων που θα μπορεί να αναλαμβάνει ο κάθε Ειδικός Επίτροπος, καθώς η ανάληψη δυσανάλογου αριθμού ασυνόδευτων ανηλίκων θα τον καθιστούσε ανίκανο να εκπληρώσει υπεύθυνα και αποτελεσματικά τα καθήκοντα επιτροπείας. Προτείνεται, επομένως, ο κάθε Ειδικός Επίτροπος να αναλαμβάνει *περιορισμένο αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων* προκειμένου να μπορεί να εκπροσωπεί ουσιαστικά, υπεύθυνα και αποτελεσματικά τα συμφέροντα του κάθε παιδιού⁴⁷.

Η Έκθεση πρέπει επίσης να περιλάβει αναφορές και σε λοιπά ζητήματα. Ένα πρώτο ζήτημα αποτελεί η διαπίστωση της ανηλικότητας στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, η διοικητική κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων. Περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που καταγράφονται ως ενήλικες από τα οικεία Κέντρα και εντοπίζονται μεταγενέστερα σε χώρους κράτησης, όπως αστυνομικά τμήματα ή Προαναχωρησιακά Κέντρα⁴⁸. Καθαυτή η διοικητική κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων, η διάρκεια και οι συνθήκες υπό τις οποίες τελείται αυτή αποτελούν επίσης ζητήματα που εγείρουν ανησυχία⁴⁹. Το ίδιο ισχύει και για τις συνθήκες που επικρατούν στα κέντρα όπου φιλοξενούνται ασυνόδευτοι ανήλικοι⁵⁰. Επίσης σοβαρό είναι το ζήτημα της επιτροπείας των παιδιών αυτών, λαμβάνοντας ιδίως υπόψιν την έλλειψη πείρας ως προς την παιδική προστασία των αρμόδιων αρχών⁵¹.

Θα ήταν επίσης χρήσιμο η Έκθεση να αντιμετωπίσει ορισμένα σημεία προβληματισμού που προκύπτουν και από την εκκρεμή ενώπιον του ΕΕΔΑ υπόθεση *Sh. D. κατά Ελλάδος* που κοινοποιήθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση στις 15 Μαρτίου 2016, σχετικά με την κράτηση ασυνόδευτου ανήλικου στο Αστυνομικό τμήμα Πολυγύρου⁵².

⁴⁷ Για τα τα ως άνω, βλ. ΕΕΔΑ, *Παρατηρήσεις ΕΕΔΑ στο σχέδιο νόμου για την ειδική επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων* (Μάρτιος 2017), σελ. 6 και 7.

⁴⁸ Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση 2016*, Προσφυγικό και Μεταναστευτικό Ζήτημα, σελ. 31.

⁴⁹ ΑΡΣΙΣ, *Σοβαρές Ανησυχίες για την Διαδικασία αλλά και τις Συνθήκες Κράτησης ασυνόδευτων ανηλίκων στο ΠΡΟΚΕΚΑ Αμυγδαλέζας*, 6.7.2017, European Council on Refugees and Exiles, *AIDA Country Report Greece 2016*, *op. cit.*, PRAKSIS, Médecins Sans Frontières and Save the Children, *The situation of unaccompanied children in Greece*.

⁵⁰ CPT, *GREECE REPORT 2015 to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, *op. cit.*, σελ. 63.

⁵¹ FRA, *Opinion on fundamental rights in the hotspots in Greece and Italy*, Δεκέμβριος 2016, σελ. 26.

⁵² Βλ. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162153>